

ROZDZIAŁ 1

Małe miasta nowo utworzone w procesie urbanizacji

Barbara Konecka-Szydłowska*

1.1. Wprowadzenie

W ostatnim dwudziestoleciu (1989–2009) liczebność zbioru miast polskich zmienia się prawie corocznie. Zasadniczym powodem tych zmian jest powoływanie poprzez nadawanie praw miejskich coraz to nowych miast. W zdecydowanej większości przypadków dotyczy to procesu restytucji (przywrócenia) praw miejskich ośrodkom, które w przeszłości były już miastami. Proces ten jest nie bez znaczenia dla sposobu i cech organizacji terytorialnej Polski, zwłaszcza po 1989 r., w nowej sytuacji politycznej, przy zmianie warunków gospodarczych, reguł polityki komunalnej, wzroście znaczenia struktur samorządowych oraz zmianie zasad polityki regionalnej (por. Drobek 2002).

Celem opracowania jest ukazanie znaczenia nowo utworzonych małych miast w procesie urbanizacji Polski i poszczególnych jej województw. W rozdziale tym przedstawiono rozkład przestrzenny nowych miast i ich typ historyczno-genetyczny. Poziom urbanizacji mierzony jest za pomocą trzech mierników: (a) liczbą miast, (b) odsetkiem ludności miejskiej, (c) gęstością sieci miast, rozpatrywanych

* Barbara Konecka-Szydłowska, dr, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

głównie w układzie regionalnym. Uzupełnieniem opracowania są wstępne wyniki badań ankietowych przeprowadzone w pięciu nowych miastach: Bobowej, Brzostku, Krynkach, Michałowie i Szczucinie (powstały w 2009 r.).

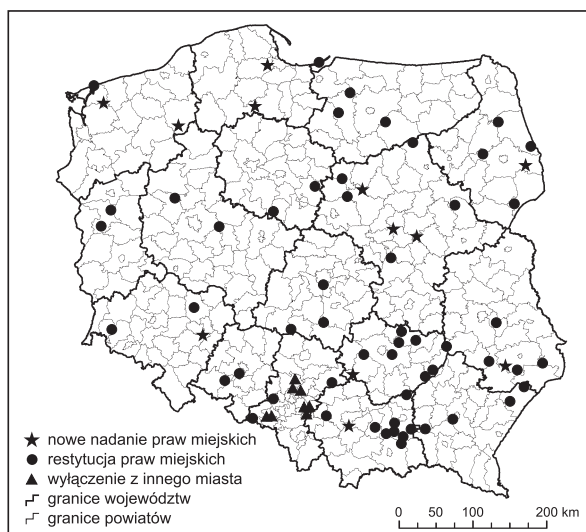
Proces umiastowienia nie miał charakteru równomiernego i był zmienny w czasie. W układzie regionalnym kraju wydzielić można województwa charakteryzujące się dużą liczbą nowo utworzonych małych miast oraz regiony, w których powstały tylko nieliczne nowe miasta. Zróżnicowany jest również udział ludności nowo utworzonych małych miast w ogóle ludności miejskiej województw i powiatów.

Zagadnienia dotyczące miast nowych i restytucji praw miejskich były już przedmiotem badań, podejmowanym przez wielu autorów w pracach z zakresu geografii miast. Należy wymienić m. in. prace: Szlachty (1984), Jelonka (1989), Siemińskiego (1991), Drobka (1996, 1999, 2002), Szymańskiej (1988, 1996a), Kwiatek-Sołtys (2002), Szmytkie (2003), Krzysztofika (2005, 2006). Niezależnie od wskazanych publikacji powstało wiele prac o charakterze monograficznym, poświęconych zagadnieniom społeczno-ekonomicznym nowych miast i aspektom dochodzenia do miejskości w ciągu ostatnich 20 lat. Do grupy tej należą m. in. opracowania Bagińskiego (1992) opisujące Jelcz-Laskowice, Pukowskiej-Mitki i Stoińskiej (1995) na temat Pilicy, Szymańskiej (1996b) dotyczące Bornego Sulinowa, Drobka (1993) na temat Korfantowa, Kwiatek-Sołtys (1997) poświęcone Świątnikom Górnym, Zuzańskiej-Zyśko (2001, 2006) opisujące Wojkowice czy Kołtuniaka (2002) dotyczące Piotrkowa Kujawskiego.

1.2. Położenie nowych miast

Rozkład przestrzenny nowo utworzonych w latach 1989–2009 małych miast nie jest regularny. Widoczna jest wyraźna ich koncentracja w południowo-wschodniej części Polski (rys. 1.1). W układzie regionalnym kraju wydzielić można województwa charakteryzujące się dużą

liczbą nowo utworzonych małych miast: śląskie (11, bez miasta Rydułtowy), małopolskie (10), mazowieckie (8), świętokrzyskie (8), oraz regiony, w których powstały tylko dwa nowe miasta, tzn. województwa: lubuskie, kujawsko-pomorskie, opolskie i wielkopolskie. Przyrost liczby nowych miast w województwie śląskim wynikał przede wszystkim z procesów dezintegracji dużych ośrodków konurbacji katowickiej i aglomeracji rybnickiej. Miejscowości tego województwa, które ponownie (przed 1975 r. posiadały prawa miejskie) uzyskiwały miejską samodzielność po okresie, gdy były włączone do innych miast, to w większości ośrodki stosunkowo duże, przemysłowe i były przemysłowe: Bieruń, Imielin, Miasteczko Śląskie, Łędziny, Pszów, Radzionków, Radlin, Wojkowice. Z kolei mała liczba nowych miast w województwach wielkopolskim czy kujawsko-pomorskim wynika z ukształtowanej już dość dobrze w tych regionach miejskiej sieci osadniczej.

Rys. 1.1. Rozmieszczenie nowo utworzonych małych miast w latach 1989–2009

Źródło: opracowanie własne

Do podstawowych czynników powodujących nierównomierny rozkład miast można zaliczyć: (1) zróżnicowaną gęstość sieci osadniczej, która powoduje, że różne części kraju w odmiennym stopniu są nasycone ośrodkami miejskimi, a nadawanie praw miejskich jest elementem polityki zmniejszania tych dysproporcji, (2) nierównomierny rozkład przestrzenny byłych miast, najczęściej znajduje się w centralnej i południowo-wschodniej Polsce, (3) koncentrację miast i osiedli, które utraciły swą samodzielność w wyniku włączenia do większych ośrodków (proces ten zachodzi na terenie województwa śląskiego), (4) nierównomierne zainteresowanie władz lokalnych i wojewódzkich uzyskaniem praw miejskich (por. Drobek 1999, 2002).

Według Krzysztofika (2006), charakterystyczną cechą współczesnego rozwoju miast w ujęciu przestrzennym jest wzrost szans na umieszczenie ośrodków położonych w tzw. strefach uprzywilejowanych: aglomeracyjnych i dyfuzyjnych. Autor do stref dyfuzji idei umiastowienia zaliczył zgrupowania składające się z co najmniej czterech miast położonych w kilku sąsiednich powiatach, pozostałe potraktowano jako układy załączkowe. Na obszarze Polski wydziela pięć stref dyfuzyjnych: tarnowską, zamojską, warmińsko-mazurską, podlaską i plocką oraz jedną o charakterze dyfuzyjno-aglomeracyjnym: świętokrzyską. Do stref aglomeracyjnych zaliczył: strefę zespołu miast województwa śląskiego, aglomeracji warszawskiej, łódzkiej, krakowskiej i wrocławskiej. W pozostałych aglomeracjach procesy powstawania nowych miast mają ograniczoną dynamikę.

1.3. Typy historyczno-genetyczne nowych miast

Z uwagi na uwarunkowania historyczno-genetyczne w zbiorze nowo utworzonych, w latach 1989–2009, małych miast wydzielić można trzy zasadnicze grupy miejscowości:

a) miejscowości z miejską przeszłością, tj. były miasta, miasteczka targowe i osiedla miejskie; jest ich łącznie 55, co stanowi 73% całego zbioru;

b) miejscowości, które po raz pierwszy w swej historii stały się miastami, są to dawne wsie, których jest 12, co stanowi 16% ogółu;

c) miejscowości, które odzyskały miejską samodzielność po okresie, gdy były przyłączone do innych miast; jest ich w sumie 8, tj. 11% ogółu i wszystkie położone są w województwie śląskim.

Większość nowo utworzonych małych miast stanowią ośrodki, które utraciły prawa miejskie, z reguły w latach 1869–1951 (por. Kachniarz 1998, Krzysztofik 2006). Opierając się na kryterium przestrzenno-czasowym, w zbiorze miast restytuowanych wymienić można następujące grupy typologiczne:

a) dawne miasta na obszarze Królestwa Polskiego; zdegradowane w większości w latach 1869–1870, np. Działoszyn, Osiek, Frampol, Annopol;

b) dawne miasta na obszarze byłego zaboru austriackiego; zdegradowane w większości w latach 1933–1935, np. Bobowa, Brzostek, Szczucin, Zakliczyn;

c) dawne miasta na obszarze byłego zaboru pruskiego (Wielkopolska i Kujawy), zdegradowane w większości w latach 30. XX w., np. Obrzycko;

d) dawne miasta z terenu ziem zachodnich i północnych przyłączonych do Polski po II wojnie światowej; zdegradowane w 1945 r., np. Lubniewice, Miłomłyn, Torzym, Sośnicowice;

e) dawne miasta zaboru rosyjskiego i Królestwa Polskiego; zdegradowane dopiero w latach 50. XX w., np. Krynki, Suchowola, Kleszczele, Tykocin.

Należy podkreślić, że miejscowości, które w badanym okresie uzyskały prawa miejskie, posiadały wcześniej status wsi gminnej. Nie dotyczy to ośrodków wydzielonych z innych, większych miast i dwóch miejscowości, które po raz pierwszy zostały miastami: Bornego Sulinowa i Siechnic. Borne Sulinowo było wsią, a następnie miastem w gminie Silnowo. Po kilku latach siedzibę gminy przeniesiono do miasta. Inny jest przypadek Siechnic, które były wsią, a obecnie są miastem w gminie Święta Katarzyna.

Opierając się na dotychczasowym dorobku naukowym z zakresu tematyki nowo powstałych miast oraz na podstawie analizy współczesnych procesów rozwoju nowych miast wskazać można następujące cechy, które sprzyjają nadawaniu praw miejskich:

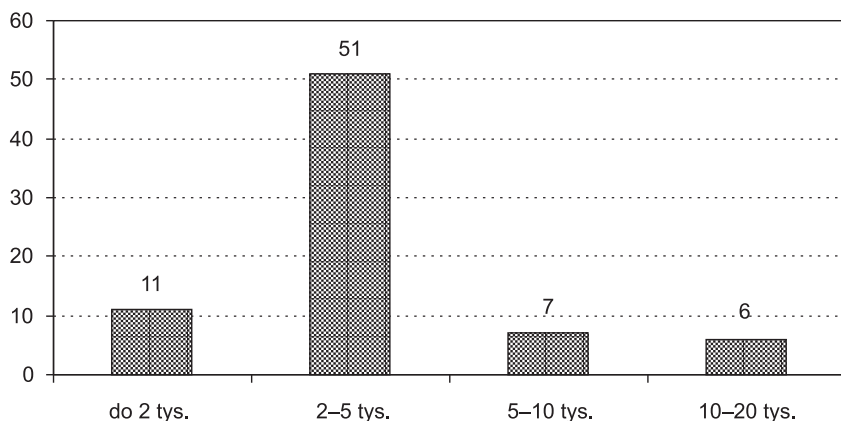
- przeszłość historyczna związana z posiadaniem praw miejskich lub osiedlowych;
- potencjał demograficzny, zazwyczaj minimum 2 tys. mieszkańców;
- małomiasteczkowy układ urbanistyczny;
- zatrudnienie w działalności pozarolniczej;
- lokalizacja w strefach rozwojowych (uprzywilejowanych) nowych miast: dyfuzyjnych i aglomeracyjnych;
- aktywność społeczności lokalnych.

W procedurze nadawania praw miejskich najważniejszymi cechami determinującymi uzyskanie statusu miasta są przeszłość historyczna miejscowości i aktywność społeczności lokalnych, związana z wystąpieniem z inicjatywą odzyskania praw miejskich. Mniejsze znaczenie ma kryterium demograficzne, gdyż niektóre nowo utworzone miasta o miejskiej przeszłości liczą mniej niż 2 tys. mieszkańców, np. Frampol, Kleszczele, Zakliczyn, Korfantów.

1.4. Liczba ludności nowych miast

Pod względem wielkości nowe miasta powstałe w latach 1989–2009, z wyjątkiem miasta Rydułtowy, należą do klasy małych miast i liczą do 20 tys. mieszkańców. Rozpiętość wielkości tych ośrodków jest znacząca: od liczących w 2008 r. poniżej 1500 mieszkańców (Krynica Morska, Kleszczele, Frampol) do prawie dwudziestotysięcznych (Bieruń).

Średnia wielkość nowego miasta wynosi 4280 mieszkańców. W strukturze wielkościowej zdecydowaną przewagę mają miasta należące do przedziału od 2 tys. do 5 tys. mieszkańców, które stanowią 68% ogółu nowych małych miast (rys. 1.2).

Rys. 1.2. Zróżnicowanie wielkościowe nowo utworzonych małych miast

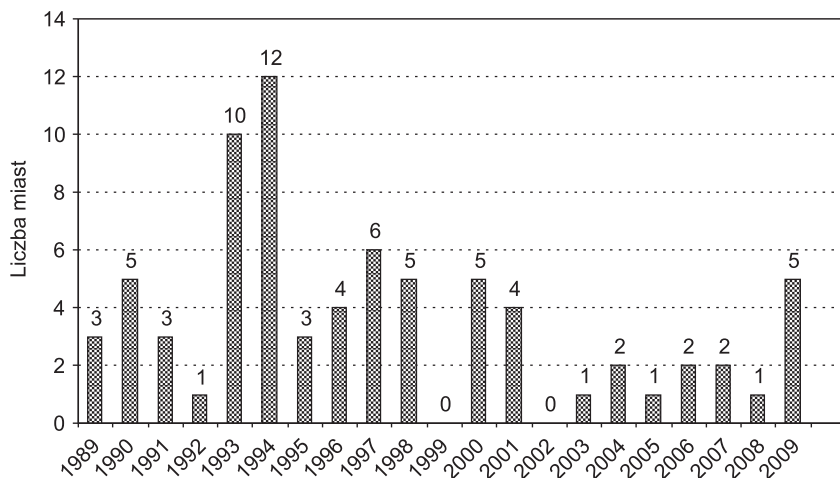
Źródło: opracowanie własne

W klasie wielkościowej od 10–20 tys. znalazły się głównie ośrodki z województwa śląskiego, które zostały wydzielone z innych dużych ośrodków miejskich: Bieruń i Łędziny z Tychów, Radlin i Pszów z Wodzisławia Śląskiego, Radzionków z Bytomia. Wymienione miasta przed 1975 r. posiadały prawa miejskie. Do klasy tej należą również Łomianki o funkcjach mieszkaniowych, położone w strefie zewnętrznej aglomeracji warszawskiej.

1.5. Nowe miasta a procesy urbanizacji

W ostatnim dwudziestoleciu, tj. w okresie transformacji powstało w Polsce 76 miast, w tym 75 należało do klasy małych miast, liczących do 20 tys. mieszkańców (bez ośrodka Rydułtowy liczącego 22 tys.). Nowo utworzone miasta mają znaczący udział w miejskiej sieci osadniczej kraju, gdyż stanowią 8,5% ogółu miast Polski. Jest to wartość, która dowodzi, że okres transformacji stanowi jeden z waż-

niejszych przedziałów rozwoju miast polskich w ciągu ostatnich 800 lat (por. Krzysztofik, 2005, 2006). W pierwszym dziesięcioleciu transformacji powołano większość miast, były to 53 miasta, tj. 70% ogółu nowo utworzonych miast. Najwięcej miast powstało w 1993 r. i 1994 r., odpowiednio 10 i 12 (rys. 1.3).

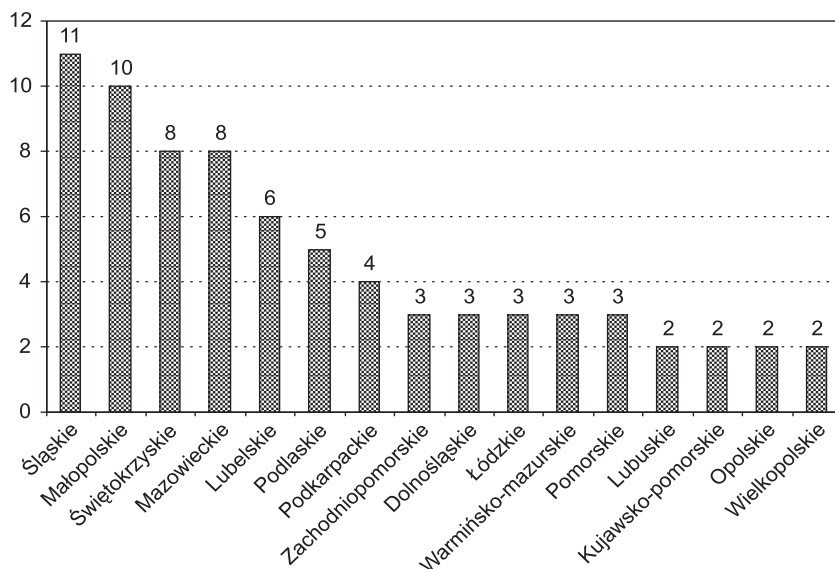
Rys. 1.3. Zróżnicowanie czasowe powstawania nowo utworzonych małych miast

Źródło: opracowanie własne

Poziom urbanizacji w aspekcie nowych miast zmierzono za pomocą trzech mierników: liczby miast, odsetka ludności miejskiej oraz gęstości sieci miast.

Liczba miast. W układzie regionalnym kraju liczba nowo utworzonych małych miast i ich udział w ogólnej liczbie miast województwa są zróżnicowane. Jak już wspomniano, wydzielić można województwa o dużej liczbie nowo utworzonych małych miast: śląskie (11, bez miasta Rydułtowy), małopolskie (10), mazowieckie (8), świętokrzyskie (8) oraz regiony o dwóch nowo powstałych miastach: lubuskie, kujawsko-pomorskie, opolskie i wielkopolskie.

Udział nowo utworzonych małych miast w ogólnej liczbie miast województwa waha się od 26% w województwie świętokrzyskim do 2% w województwie wielkopolskim (tab. 1.1, rys. 1.4).

Rys. 1.4. Nowe utworzone miasta według województw

Źródło: opracowanie własne

Odsetek ludności miejskiej. Zróżnicowany jest również udział ludności nowo utworzonych małych miast w ogólnej liczbie ludności miejskiej województw. Przeciętnie kształtuje się na poziomie 1,5%. Skrajnie wysokie wartości przyjmuje w dwóch województwach: świętokrzyskim – 4,5% i śląskim – 3,7%. W przypadku województwa świętokrzyskiego duży udział ludności nowych miast w ogóle ludności miejskiej spowodowany jest małą liczbą miast ogółem (31) i niskim odsetkiem ludności miejskiej (45,3%) oraz relatywnie dużą liczbą nowo utworzonych miast (8). Z kolei w województwie śląskim, które charakteryzuje się wysokim odsetkiem ludności miejskiej (78,2%)

i dużą liczbą miast (71), o wysokiej wartości wskaźnika zdecydowała duża liczba nowo utworzonych miast (12), które wyróżniały się dużą liczbą ludności (w większości liczyły 10–20 tys. mieszkańców). Najniższa wartość wskaźnika wystąpiła w województwie wielkopolskim – 0,28%, gdzie powstały tylko dwa bardzo małe miasta.

Tabela 1.1. Nowe miasta powstałe w latach 1989–2009 w układzie województw

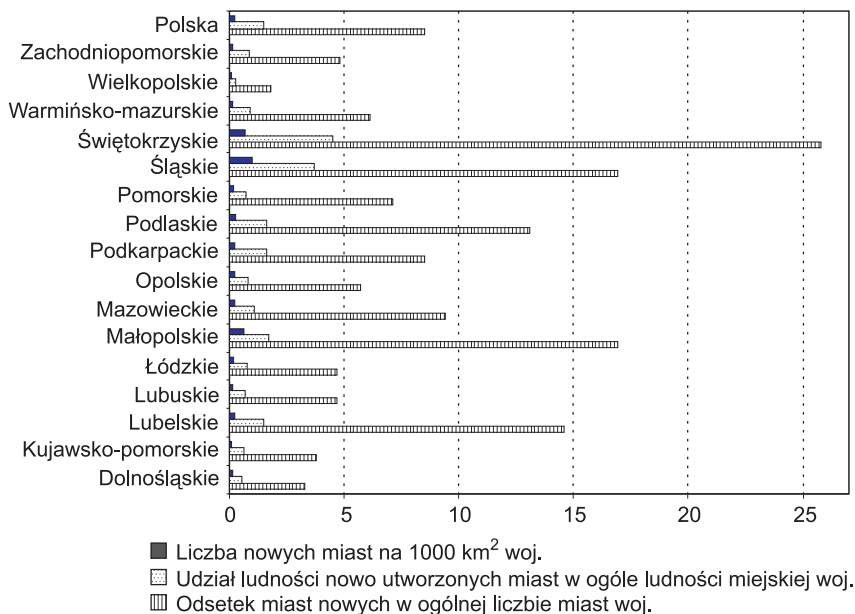
Województwo	Liczba miast Stan na 1.01.2009	Liczba nowych miast powstałych w latach 1989–2009	Odsetek miast nowych w ogólnej liczbie miast wojewódzkich	Udział ludności nowo utworzonych miast w ogóle ludności miejskiej województwa	Liczba miast na 1000 km ² województwa	Liczba nowych małych miast na 1000 km ² województwa
Dolnośląskie	91	3	3,3	0,53	4,6	0,15
Kujawsko-pomorskie	52	2	3,8	0,63	2,9	0,11
Lubelskie	41	6	14,6	1,50	1,6	0,24
Lubuskie	42	2	4,7	0,68	3,0	0,14
Łódzkie	43	3	4,7	0,75	2,4	0,16
Małopolskie	59	10	16,9	1,70	3,9	0,65
Mazowieckie	85	8	9,4	1,10	2,4	0,22
Opolskie	35	2	5,7	0,83	3,7	0,21
Podkarpackie	47	4	8,5	1,60	2,6	0,22
Podlaskie	38	5	13,1	1,60	1,9	0,25
Pomorskie	42	3	7,1	0,72	2,3	0,16
Śląskie	71	12*	16,9	3,70	5,8	0,97
Świętokrzyskie	31	8	25,8	4,50	2,6	0,68
Warmińsko-mazurskie	49	3	6,1	0,88	2,0	0,12
Wielkopolskie	109	2	1,8	0,28	3,7	0,07
Zachodniopomorskie	62	3	4,8	0,87	2,7	0,13
Polska	897	76	8,5	1,5	2,9	0,24

* W tym Rydułtowy liczące pow. 20 tys.

Źródło: opracowanie własne.

Gęstość sieci miast. Miernik gęstości miast, mierzony liczbą nowych miast na 1000 km² województwa, wynosi przeciętnie 0,24. Na tle pozostałych regionów Polski najwyższymi wartościami tego miernika charakteryzują się województwa: śląskie (0,97), świętokrzyskie (0,68) i małopolskie (0,65). Zdecydowanie najniższe wartości występują w województwach wielkopolskim (0,07) i kujawsko-pomorskim (0,11).

Pod względem mierników poziomu urbanizacji, analizowanych w aspekcie małych miast nowo utworzonych, zdecydowanie wyróżniają się trzy województwa: świętokrzyskie, śląskie i małopolskie. Relatywnie wysokie wartości mierników przyjmują województwa: lubelskie i podlaskie. Zdecydowanie najniższe wartości dla każdego rodzaju miernika osiąga województwo wielkopolskie (tab. 1.1, rys. 1.5).

Rys. 1.5. Mierniki poziomu urbanizacji w aspekcie nowych miast

Źródło: opracowanie własne

Czynnikami różnicującymi poziom mierników urbanizacji są: liczba nowo utworzonych miast i ich liczba ludności, ogólna liczba miast w województwie i dotychczasowy poziom urbanizacji, mierzony odsetkiem ludności miejskiej, oraz bardzo istotna powierzchnia danego województwa.

1.6. Nowe małe miasta powstałe w 2009 r.

Pilotażowe badania ankietowe, dotyczące nowo utworzonych miast, przeprowadzono w okresie od lutego do marca 2009 r. Badaniami objęto pięć nowych miast powstałych w 2009 r., były to: Bobowa i Szczucin w województwie małopolskim, Krynki i Michałowo w województwie podlaskim oraz Brzostek w województwie podkarpackim. Miasta objęte badaniami należą do klasy wielkościowej od 2 tys. do 5 tys. mieszkańców (tab. 1.2). Łącznie wśród mieszkańców tych miast przeprowadzono 122 ankiety. Respondenci reprezentowali instytucje administracji publicznej (urzędy miasta i gminy), szkolnictwo różnego poziomu, organizacje i stowarzyszenia społeczne, sportowe, kulturalne i religijne. W strukturze płci respondentów przeważały kobiety (80 osób, tj. 66%), większość ankietowanych posiadała wykształcenie wyższe (92 osoby, tj. 75%) i najczęściej należało do przedziału wieku 40–49 lat (45 osób, tj. 37%). Przeciętnie z każdego ośrodka uzyskano 24,4 ankiety, w rzeczywistości liczba ta wahała się od 5 ankiet w Krynkach do 39 w Michałowie.

Analiza danych zawartych w tab. 1.2 pozwala stwierdzić, że nowe miasta odgrywają różną rolę w procesach urbanizacyjnych danego powiatu i gminy. Przykładowo Michałowo jest 11 miastem powiatu białostockiego i skupia tylko 4,3% ludności miejskiej tego powiatu, natomiast Szczucin, który jest drugim miastem powiatu dąbrowskiego, skupia aż 26,4% ludności miejskiej. W skali poszczególnych gmin również widoczne są duże dysproporcje. Udział Krynek w ogóle ludności gminy wynosi przeszło 80%, podczas gdy Szczucina i Bobowej kształtuje się na poziomie ok. 30%, a Brzostka tylko na poziomie 19%.

Tabela 1.2. Położenie i ludność nowo utworzonych miast w 2009 r.

Miasto okres praw miejskich	Woje- wództwo powiat	Liczba ludności miasta 2008 r.	Liczba miast w po- wiecie 1.01.2009	Udział ludności miasta w ogól- nej lud- ności miejskiej powiatu w %	Liczba ludności gminy miejsko- wiejskiej	Ludność gminy na 1 km ²	Udział ludności miasta w ogól- nej lud- ności gminy w %
1. Bobowa 1339–1934	Małopolskie Gorlicki	3 018	3	8,4	9 197	185	32,8
2. Brzostek 1367–1934	Podkarpackie Dębicki	2 597	3	4,8	13 060	107	19,8
3. Krynki 1509–1950	Podlaskie Sokółski	2 700	4	9,1	3 320	20	81,3
4. Michałowo po raz pier- wszy	Podlaskie Białostocki	3 631	11	4,3	7 219	18	50,3
5. Szczucin 1780–1934	Małopolskie Dąbrowski	4 069	2	26,4	13 314	111	30,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzić można, że głównymi inicjatorami ubiegania się danego ośrodka o prawa miejskie byli: były wójt, obecny burmistrz lub szerzej władze lokalne, proboszcz, parafianie, przedstawiciele mieszkańców. Dodatkowo, tylko w przypadku Brzostka, wymieniono jako inicjatora restytucji praw miejskich Towarzystwo Miłośników Ziemi Brzostockiej.

Uzyskanie statusu miejskiego traktuje się jako wyjściowy impuls rozwojowy dla danej miejscowości i szansę na dalszy bardziej dynamiczny rozwój. Do korzyści restytucji lub nadania praw miejskich ankietowani zaliczyli: większy prestiż, napływ nowych inwestorów, większe możliwości korzystania z funduszy UE, poprawę jakości życia. Potwierdzeniem wypowiedzi respondentów są następujące cytaty:

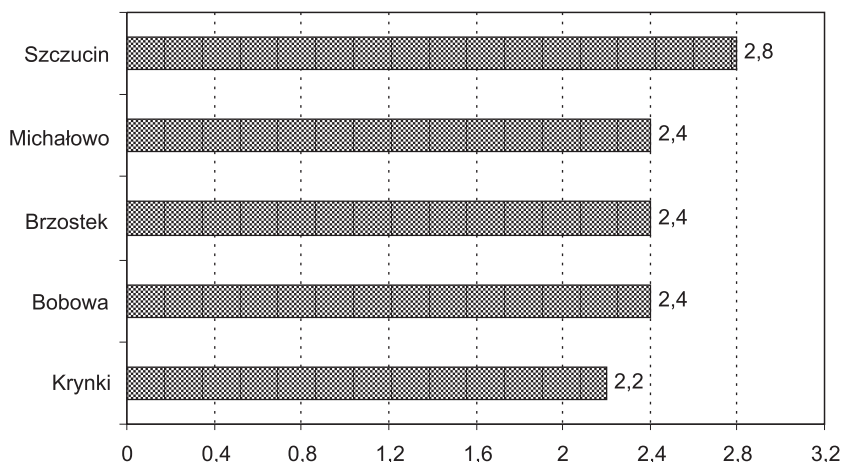
„Mam nadzieję, że magiczne słowo «miasto» sprawi, że w Krynkach będzie lepiej – mówi zadowolona burmistrz nowego miasta, Jolanta Gudalewska. Głównym motywem przywrócenia praw miejskich była chęć powrotu do korzeni i historii oraz przywrócenie odpowiedniego statusu miejscowości, zwłaszcza że zabudowa Krynek posiada wiele cech typowo miejskich, jak np. rondo, od którego odchodzi aż 12 ulic!” (TVN24, PAP, IAR, 2008).

„Uzyskanie praw miejskich to potwierdzenie wysiłku pokoleń i klucz do otwarcia wielu drzwi – uważa burmistrz Michałowa, Marek Nazarko. Chodzi głównie o zwiększenie atrakcyjności Michałowa. Sami mieszkańcy liczą, że wraz z Nowym Rokiem – dzięki miejskiemu statusowi – wzrośnie ich bezpieczeństwo” (TVN24, PAP, IAR, 2008).

W opinii nielicznej grupy respondentów uzyskanie statusu miasta może wiązać się także z pewnymi niekorzyściami. Należy wymienić: wzrost kosztów życia wynikający ze wzrostu cen towarów i usług, wymianę dokumentów, brak typowo miejskich cech: miejskiej zabudowy, firm przemysłowych i usługowych, wycinkę drzew i „więcej betonu” (związek z pracami modernizacyjnymi prowadzonymi głównie w centrach miast). Respondenci nie wskazali jako niekorzyści wzrostu podatków i utraty przywilejów wynikających z pracy na obszarach wiejskich.

Zdaniem respondentów, najbardziej o miejskości ośrodka świadczą takie cechy, jak: przeszłość historyczna związana z posiadaniem praw miejskich i układem urbanistycznym (rynek), rozwój usług i przemysłu, zatrudnienie poza rolnictwem, miejski styl życia.

W opinii ankietowanych ogólny poziom miejskości ośrodków w skali od 1 (najniższy poziom) do 5 (najwyższy poziom) nie jest wysoki i przyjmuje przeciętnie wartość 2,4. W układzie poszczególnych miast najwyżżej oceniono poziom miejskości Szczucina, liczącego największą liczbę ludności – 2,8; a najniżej Krynek – 2,2; w pozostałych miastach wartość poziomu miejskości równa się przeciętnej (rys. 1.6).

Rys. 1.6. Poziom miejskości nowo utworzonych miast w skali od 1 do 5

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

1.7. Podsumowanie

Proces nadawania praw miejskich będzie trwać nadal. W najbliższej przyszłości, z dniem 1 stycznia 2010 r., status miast otrzyma sześć miejscowości: Kołaczyce i Przecław (podkarpackie), Łaszczów (lubelskie), Szepietowo (podlaskie), Radłów (małopolskie) i Tychowo (zachodniopomorskie). Tym samym liczba miast w Polsce wzrośnie do wartości 903. Należy zaznaczyć, że nowe miasta leżą głównie w Polsce południowo-wschodniej i posiadały wcześniej prawa miejskie. Podkreślić jednak należy, że nie wszystkie miejscowości ubiegające się o status miasta otrzymują go. Rada Ministrów może negatywnie rozpatrzyć wniosek o uzyskanie praw miejskich. Jest grupa ośrodków, która uzyskała prawa miejskie w wyniku kilkukrotnego ubiegania się o nie (np. Korfantów, Bodzentyn, Przecław) i grupa miejscowości, która nadal się o nie ubiega (np. Bnin, Dobrzyca, Pszczew). Głównym

powodem negatywnej decyzji Rady Ministrów jest zbyt mały potencjał demograficzny, gospodarczy i brak małomiasteczkowego układu urbanistycznego tych ośrodków.

Byłe miasteczka są charakterystycznym elementem struktury osadniczej Polski. Korzyści z uzyskania praw miejskich mogą mieć charakter ekonomiczny. Dla kraju ważna jest pełna, nieułomna struktura hierarchiczna systemu osadniczego, poprzez który państwo organizuje i wypełnia swoje funkcje wobec obywateli (i odwrotnie), gdzie ośrodki lokalne i ich rozwój zajmują określone miejsce w sieci osadniczej. Pojawienie się nowego miasta wiąże się z szansą na wzbudzenie „syndromu ośrodka kluczowego”, czyli rozwoju miasteczka, indukującego procesy rozwojowe innych, sąsiednich miejscowości, położonych w strefie jego wpływów. Wypełnia ono także wszystkie te funkcje, które z różnych względów nie mogą być realizowane ani na wyższym, ani na niższym poziomie hierarchicznym (por. Drobek 2002, Cloke 1979, Pankau 1996).

Bibliografia

- Cloke P. J. (1979), *Key Settlements in Rural Areas*, Methuen, London.
- Pankau F. (1996), *Współczesne determinanty rozwoju miast polskich-ustrój samorządowy i jego funkcjonowanie*, [w:] Kochanowski M. (red.), *Nowe uwarunkowania rozwoju i kształtowania miast polskich*, „Biuletyn KPZK PAN”, z. 175, s. 81–97.
- Bagiński E. (1992), *Rodowód nowego miasta Jelcz-Laskowice*, Wyd. PWR, Wrocław.
- Drobek W. (1993), *Korfantów. Historia i współczesność*, PIN Instytut Śląski, Opole.
- Drobek W. (1996), *Tryb formalny i praktyka nadawania praw miejskich w Polsce*, [w:] Czaja S. i in. (red.), *Gospodarka, środowisko przyrodnicze, informacja*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Pokrzywna–Wrocław, s. 211–215.
- Drobek W. (1999), *Rola małych miast zdegradowanych w sieci osadniczej Śląska*, PIN Instytut Śląski, Opole.
- Drobek W. (2002), *Polskie nowe miasta 1977–2001*, [w:] Ślodeczyk J. (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury funkcjonalnej miast*, Wyd. UO, Opole, s. 71–84.
- Jelonek A. (1989), *Nowe miasto w badaniach geograficznych*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Folia Geographica, nr 11, s. 289–293.

- Kachniarz T. (1998), *Byłe miasta*, „Małopolskie Zeszyty Samorządowe”, t. 1, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Fundacja Rozwoju Samorządności i Prasy Lokalnej, Kraków.
- Kołtuniak J. (2002), *Piotrków Kujawski. Zarys dziejów miasta i parafii*, Atlas, Bydgoszcz.
- Krzysztofik R. (2005), *Proces kształtowania się sieci miejskiej w Polsce w okresie od XIII do XX wieku*, „Czasopismo Geograficzne”, t. 76, z. 4, s. 383–393.
- Krzysztofik R. (2006), *Nowe miasta w Polsce w latach 1980–2009. Geneza i mechanizmy rozwoju. Próba typologii*, UŚ, Sosnowiec.
- Kwiatek-Sołtys A. (1997), *Nowe miasto – Świątyni Górne*, [w:] *Przyrodnicze i społeczne walory Mazowsza w dobie restrukturyzacji*, 46 Zjazd PTG, Rynia.
- Kwiatek-Sołtys A. (2002), *Miejsce byłych miast w sieci osadniczej południowej Polski*, [w:] *Czynniki i bariery regionalnej współpracy transgranicznej – bilans dokonań*, 50 Zjazd PTG, URz, Rzeszów, s. 425–432.
- Pukowska-Mitka M., Stoińska H. (1995), *Pilica – nowe miasto w województwie katowickim. Wybrane zagadnienia geograficzne*, Wyd. UŚ, Sosnowiec–Katowice, s. 93–105.
- Siemiński J. L. (1991), *Teraźniejszość i przyszłość małych miasteczek*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 9, s. 26–29.
- Szlachta J. (1984), *Kryteria nadawania praw miejskich*, „Miasto”, z. 11, s. 18–19.
- Szmytkie R. (2003), *Próba zastosowania kryterium fizjonomicznego w procedurze nadawania praw miejskich*, „Czasopismo Geograficzne”, t. 74, z. 4, s. 345–353.
- Szymańska D. (1988), *Nowe miasta w Polsce i ich struktura społeczno-ekonomiczna*, „Czasopismo Geograficzne”, t. 77, z. 1–2, s. 69–82.
- Szymańska D. (1996a), *Nowe miasta w systemach osadniczych*, Wyd. UMK, Toruń.
- Szymańska D. (1996b), *Socio-Economic Problems of the New Town Borne Sulinowo*, „Eastern European Countryside”, No. 2, s. 95–100.
- Zuzańska-Żyśko E. (2001), *Etapy aktywizacji Wojkowic – małego miasta przemysłowego w zagłębiu dąbrowskim*, [w:] Szajnowska-Wysocka A. (red.), *Studia nad regionem śląskim*, Wyd. UŚ, Katowice, s. 100–120.
- Zuzańska-Żyśko E. (2006), *Społeczno-gospodarcze konsekwencje procesu transformacji na przykładzie Wojkowic – małego miasta pogórniczego*, [w:] Heffner K., Marszał T. (red.), *Małe miasta – studium przypadków*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 37–44.